

ערכים ונורמות במלחמה ארוכה

למה קשה לנו לדבר על זה?

יש איזו אמירה שנמסרה מפי רבי נחמן מברסלב, שבה הוא מתייחס לחשיבות התפילה ולדגשים שונים ביחס אליה. בשלב מסוים הוא שואל, "ומה אם אדם אינו מצליח להתפלל?", מה אם קשה לו? ותשובתו היא- יתפלל על הדבר הזה דווקא. כלומר מי שקשה לו להתפלל יתפלל על זה שקשה לו להתפלל, ומשם העסק כבר ישתחרר. משיחות עם לא מעט מפקדים, בביקורים בשטח ובהכשרות, עולה תמונה מורכבת ביחס ליכולת ולעצם הבחירה לדבר על דילמות ועל ערכים.

אז אולי, ברוח רבי נחמן, צריך לדבר דווקא על זה. על הקושי לדבר על זה.

מלחמה היא דבר שוחק. היא שוחקת את הנפש, היא שוחקת את הנורמות, את ערכים. ומלחמה ארוכה מהסוג הזה, על אחת כמה וכמה.

יש לה את רגעי היופי שלה, ויש מימדים מסוימים בהם הדברים לא נשחקים אלא להפך- מתחזקים, מתחדדים, מתבהרים. ובכל זאת הניסיון האנושי רב השנים מלמד: מלחמה היא דבר שוחק. ונראה שיותר ויותר קשה לנו לדבר על השחיקה הזו.

למה קשה? מאלף ואחת סיבות.

אני יכול לחשוב על לא מעט כאלה.

קודם כל כי הם גיבורים. אנשים מחרפים את נפשם, את גופם, חוזרים מצולקים. ומתייצבים שוב ושוב- למילואים; לאימון; לגיבושים לשיטת, לסיירת, לחיל האוויר; למיטב ביום הגיוס לקרבי. אנחנו מתבוננים בעיניהם של המ"פ, המ"מ, הלוחם- ואומרים לעצמנו, מה עכשיו? באת לבאס? להוריד? להתעכב על כח שקפא במקום, לעסוק באיזו "מזכרת" שמישהו לקח? באי הקפדה על הוראות בטיחות?

אנחנו מובילים את המלחמה המורכבת ביותר שאולי נוהלה כאן אי פעם, מבחינה ערכית ומבחינות אחרות. בתווך הזה יש אוקיינוס של גבורה, מופת, והתנהגות ראויה. למה לשקוע בשיחה על אותם שוליים, יוצאים מהכלל, חריגים? עוזב את זה. נדבר על זה ביום אחר. ביום שאחרי. מתישהו. שקט, עכשיו נלחמים. וזה נכון, הם באמת גיבורים. ובדיק בגלל זה אסור לנו לוותר. לא להם ולא עליהם.

כי זה גם עניין לגיטימציה. לאירועים ערכיים יש אדוות של לגיטימציה. ולעתים האדוות האלה נהיות לצונאמי. ולכן כשיש מתח, שלא לומר משחק סכום אפס בין היכולת לכתוב על זה, לתחקר את זה, לקרוא לבעיה בשמה, לבין שמירה על אנשינו ושמירה על חופש הפעולה של אנשינו - לעתים, אנחנו מעדיפים לשתוק, להדחיק, או לכבס את זה בבית. ובעניין הזה כבר דייק אלתרמן כשאמר: "ומלחמת העם שעמדה לבלי חת, מול שבעת הגיסות של מלכי המזרח, לא תחת גם מפני 'אל תגידו בגת'".

כי זה לא קרה בכוונה. כשכח לא מימש את משימתו, או לא חתר מספיק למגע, או פעל בצורה רשלנית, או פגע במקום שלא התכוון לפגוע בו, אנחנו עוצרים לרגע ואומרים לעצמנו- רגע, אבל לא היה כאן זדון, ולא בהכרח פער ערכי. והשאלה היא האם זה משנה. והתשובה היא שברור שזה משנה. אבל זה לא מיתר את הצורך לעסוק בזה, או לדבר על זה, או להכריע מה ראוי היה לעשות. לפעמים אין זדון אבל יש תקלה. או שגיאה. או קהות, או לאות. לעזאזל, כמה לאות. קפיצות המדרגה המשמעותיות ביותר בתחום הבטיחות, בכל העולם, בכל שדה מקצועי, קרו כשהנחנו בדיוק את זה- שאין זדון, ועדיין דברים נוטים להשתבש באופן שיטתי. ומשם התקדמנו, אט אט, לעבר הפיתרון.

כי לא היית שם. לעתים הדילמה אם לדבר על זה, לשאול, להטיל ספק לתחקר- היא של מפקד שלא היה שם. ומי שמו, וכיצד יבין, ואיך ידע. הרי היו פרטי פרטים, ואי ודאות, ולחץ, ועקת הקרב. כשמשה יוצא אל אחיו, ומתחיל לנסות לעצב נורמות, התגובה הראשונה שהוא נתקל בה, היא "מי שמך". מה הוא מבין, הרי הוא לא היה שם. זו חולשתו וזו גם עוצמתו. הוא לא התבשל כמו הצפרדע ההיא. הוא זר לנורמה, הוא מרוחק ממנה, ולכן הוא יכול לעצב אותה. הוא רק צריך ללמוד את השפה, ולהיות אמפתי, ולהצליח להכנס לנעליהם. בגדול- חצי ממפקדי הטייסות, הספינות, הגדודים עתידים להתחלף עד הסתיו, או התחלפו מאז האביב, כך גם לגבי המ"פים ומקביליהם. המ"פ שהגיע לחאן יונס לא היה איתם בתמרון ההוא בג'באליה, והמג"ד שנחת בתל חנון לא היה באירוע הנגמ"ש, וההוא היה בלימודים, והשני היה במטה. ולגבי המ"מים? רובם בכלל התגייסו לצה"ל אחרי ה-7 באוקטובר...

כי האויב מתועב, ואנחנו במלחמה צודקת, ואנחנו חייבים לנצח אותה. יש אזור מסויים של ערכים שקשור לטוהר הנשק, לריסון, להפעלה מושכלת של כח. אבל מה נעשה עם זוועות ה-7 באוקטובר? ועם הזוועה שהוא מחולל מאז לחטופים? ועם איך שנהגו בהם ברחוב באותו היום? ועם הגל השני והשלישי של הפושטים על ניר עוז? ואיכשהו, אל מול האויב הזה נראה לפעמים שכל דיבור על מורכבות, על כשלים, על דילמות- מקהה את החרב ומקהה את חדות האוחז בה. זה לא נכון. מלחמתנו צודקת מאין כמותה, אך צדקת הדרך ניכרת לא רק בתכלית הלחימה ובהצדקתה אלא גם באופן שבו אנו נלחמים, בהתאם לאמות המוסר שלנו ולא של האויב. אגב, אני לא מכיר מקרה אחד בהיסטוריה של ההיסטוריה הצבאית, שבו הצבא או האומה שהיו נטולי עכבות, חסרי כל מעצורים, אכזריים ללא גבולות- ניצחו לאורך זמן. עם כל הכבוד למדיינים, למואבים, לעמלקים ולפלישתים- אנחנו חיים היום את הניצחון ההיסטורי של המוסר היהודי על פני כל אלה.

ערכים ונורמות במלחמה ארוכה

למה קשה לנו לדבר על זה?

ולכן דווקא מתוך צדקת דרכנו נזכור את הצו של ספר דברים: "כי תצא מחנה על אויבך ונשמרת מכל דבר רע". נשמור על טוהר המחנה; על אקלים יחידתי ראוי; על הסדר; על הנורמות; על השגרה; נשמור על דבקות בערכינו, נשמור על צלמנו. ערכינו ודמותנו המוסרית הם מרכיב חיוני בזהותו ובאופן שבו אנו פועלים. "ערכי צה"ל, אורך נשימה ולכידות פנימית", הדגיש הרמטכ"ל בסיום הערכת המצב שהתקיימה בשבוע שעבר. צה"ל יצטרך להיות במיטבו, בכל ממד שהוא, גם כשהוא נלחם במלחמה ארוכה ומורכבת. ואנחנו נהיה חזקים מספיק כדי לנצח בשתי המערכות - זו של הכרעת אויבינו, וזו של שמירה על דמותנו. אלו אינן מלחמות נפרדות - אלא מערכה אחת, שלמה, שבסופה נוכל לעמוד זקופים - כמי שנלחמו וניצחו גם בגופם וגם ברוחם. וכדי שזה יקרה, אנחנו חייבים, על אף ולמרות ואף על פי כן: לתחקר את זה, לעבד את זה. לפתוח את זה. לדבר על זה. זו חובתנו כמפקדים בצה"ל. ואולי הצעד הראשון טמון בשיחה כנה על למה זה קשה לנו.